

TARRÓSY ISTVÁN

Afrikai migránsok a fejlett világban és Magyarországon

Migrációs trendek, integráció, tapasztalatok

Tanulmányomban célul tűzöm ki az általában „az afrikaiak” Európába történő migrációjával kapcsolatos néhány tévhit elosztatását, egyben a kurrens transzszaharai migrációs trendek összefoglalását. E célkitűzés teljesítése különösen akkor válik izgalmassá, amikor egy az Európai Integrációs Alap által támogatott 2011-ben induló országos kutatási és kommunikációs projekt¹ keretében az általam vezetett pécsi műhellyel közelebbről vesszük szemügyre a hazánkban élő afrikai bevándorlókat – motivációikat, életútjaikat, tevékenységeiket, integrációs értelemben véve a magyar társadalom mindennapjaihoz „hozzáadott értékeiket”.

Legelőször is pontosítanunk szükséges: Afrika mely területeiről, országaiból kik azok, akik elvándorolnak otthonaikból. Továbbá: milyen céllal, motivációkkal indulnak útnak, és milyen tranzit- vagy célállomást választanak, illetve hogyan alakul sorsuk az „új hazában” – már amennyiben beteljesedhet a vándorlás, és az afrikai migráns valóban bejut a célországba. Ezen kívül fontos rögzítenünk az elmúlt évek (változó) afrikai migrációs trendjeit és a 2000-től fogadosított európai (uniós) válaszokat, valamint a tervezett, megalkotott politikákat, megkötött kétoldalú (európai–afrikai) szerződéseket, határ- és idegenrendészeti intézkedéseket és azok hatásait, eredményeit.

Végül – támaszkodva a vázolt állapotokra és folyamatokra – érdemes szemügyre vennünk a Magyarországon található afrikai migránsokat és a hozzájuk kapcsolódó, jelenleg még meglehetősen szerényen feltérképezett tapasztalatokat, egyúttal jelezve néhány, a jövőben kívánatos kormányzati szerepvállalást és civil kezdeményezést.

¹ *Feketén-fehéren – itt vagyunk.* EIA/2010/3.1.4.1. sz.

Valóban ekkora a nyomás?

Az afrikai vándorlások jelensége és jelentősége

A migráció „egyidős az emberiséggel. [...] Amíg a korai évezredekben és évszázadokban egy-egy régió kiemelkedett az élénkebb vándorlás, mozgás miatt, addig a XXI. század elején nem tudunk olyan területéről a világnak, amelyre ne lenne jellemző a migráció” (Szabó, 2006: 107). Afrika-szerte számos térséget említhetünk, ahol elementáris fontosságuk van a vándorlásoknak az ott élők életében. A kelet-afrikai Nagy Tavak vidéke és a Nagyhasadékvölgy „ökológiai folyosója” például évszázadokon keresztül kitűnő terepet kínált a különféle népcsoportok vándorlásához. Az e folyosón keresztül a „Szahara elsivatagosodás előtti területeiről származ[ó] [...] kusita nyelvűek [...] egyes csoportjai [délre tartó vándorlásuk során] a mai Dél-Etiópia és Szudán határvidékén nagymértékben keveredtek az útjukba eső nílusi nyelvű csoportokkal. [...] Ebből a népkeveredésből [már az 1400-as évekre] kialakult egy olyan gazdaságosan működő, tejetető állattartó pásztorkultúra, mely képes volt együttműködni az útjába eső földművelő bantu nyelvű népekkel” (Régi, 2006: 25). A Nagyhasadékvölgy az i. e. első évezredtől folyamatosan vált a vándorló népek fő közlekedési útvonalává a kelet-afrikai térségekben, számos olyan kulturális keveredéshez és együttéléshez vezetve, amely több következménnyel is járt a századok során.

Csupán említésként néhány kimeneti pont: 1. A szuahéli kultúra több kulturális réteg egymásra rakódásának eredménye. 2. A Burundiban és Ruandában végbemenő etnikai alapú konfliktusok és az emberi történelem egyik legreémisztőbb népirtása (1994-ben) – gyökereit tekintve – az „egymással szemben álló kultúrák kibékíthetlenség[éhez] [...], az egymásról szerzett rossz történelmi tapasztalatok emlék[éhez]” (Szabó, 2006: 107) vezet vissza minket. 3. Földrajzilag délebbre haladva, a Dél-afrikai Köztársaság kapcsán említhető, hogy a bevándorló külföldi munkaerő számottevő szerepet játszhat az ország gazdasági fejlődésében. A feszültséget az okozza, hogy a kivándorló „szakképzett emberek helyére képzetlen munkások érkeznek, [...] [akik] nagy része »engedély nélkül«, »dokumentálatlanul«, azaz tulajdonképpen illegális bevándorlóként érkezik Dél-Afrikába” (Radics, 2010: 93). Tőlük pedig a helybeliek félnek, és féltik a lehetőségeiket.

Az otthonaikból elvándorlók a célország társadalmának egyfelől kihívást, másfelől lehetőséget jelentenek. Természeteszerű következmény, hogy a befogadó állam polgárainak „befogadási képessége” alacsonyabb szintű abban az esetben, amikor az országban a munkanélküliségi ráta magas, azaz amikor az adott ország polgárai is nehezen jutnak munkához. Ilyenkor a munkahelyek féltése, a saját életkörülmények romlásának félelme hatványozottan kivetülhet a más országokból érkező, a munkahelyeket az ott élőkől „elszívó” migránsokra. *Huntington* szerint a biztonság kulcskérdés az adott befogadó (és minden egyéb) ország lakosainak számára, és úgy vélekedik, hogy „a mai világban a nemzetek társadalmi biztonságára a bevándorlás jelenti a legnagyobb veszélyt” (*Huntington*, 2005: 286).

A migránsok azonban jelentős hozzáadott értéket is jelenthetnek a befogadó társadalom számára – különösen, ha képzett vándorlókról beszélünk. Ha pedig az adott migráns a helyiekkel keveredve családot alapít és letelepszik, fontos kapocsként szolgálhat a befogadó ország és a migráns anyaországa között. Annak érdekében, hogy a befogadó állam valóban profitálhasson e kapcsolatból, tudnia kell, kik, milyen céllal, honnan érkeztek a területére, meg kell tudnia szólítani őket, és ki kell fejlesztenie egy olyan „bevonóstratégiát”, amellyel a bevándorló fontosnak és hasznosnak érezheti magát a saját kultúrkörének és kapcsolatainak az anyaország számára történő becsatornázását illetően. A félelem és a lehetőség kettőssége összetett képet mutat, ennek érzékeltetése és jobb megértése szükségszerűen kíséri végig gondolkodásunkat.

Mára, ahogyan *Wetzel Tamás* fogalmaz, „egyre több országban merül fel, hogy a multikulturális társadalom mítosza megdőlt (Póczik – Duna-völgyi, 2008: 185), gyakorlatilag párhuzamos társadalmak jöttek létre, amelyek kultúrája szögesen szemben áll egymással” (*Wetzel*, 2011: 9). Angela Merkel német kancellár 2010. október közepén tett határozott kijelentése² után pedig igencsak elgondolkodtató, milyen esélyei vannak Európának a kulturális sokszínűség fenntartása és szupremációjának megdönthetlensége szemszögéből.

² „A multikulturális társadalom építéséről szóló kísérlet megbukott.”
<http://www.origo.hu/nagyvilag/20101017-nemetország-bevandorlas-angela-merkel-szerint-a-multikulturalis-allam-megbukott.html>

Változó konfigurációk

Az afrikai migráció dinamikájának egyik kitüntetett kutatási területe a vándorlás „feminizálódásának” vizsgálata. Ahogyan *Adepoju* írja, a hagyományos, férfiak által dominált migráció rohamléptekben alakul át. Amíg a múltban a nők otthon maradtak, megteremtve a hátteret ahhoz, hogy férjeik, bátyjaik a jobb élet (vagy éppen csak a fennmaradás) reményében munkát találhassanak – ha kellett, más országban, a kontinens otthonuktól távol eső részén –, addig ma már sok képzett afrikai nő vállalja az esetek többségében hosszú utakat, viszontagságokkal terhes mindennapokat, hátrahagyva férjeiket, hogy a családi otthont vigyázzák és a gyerekeket neveljék. „A női migráció viszonylag új jelensége (Rédei, 2007: 276)³ az afrikai nemi szerepek meghatározó változásához járul hozzá” (*Adepoju*, 2004: 1). A változás egyik legfontosabb szektorai és szocializációs közegei az oktatási intézmények.

„Az oktatás minden társadalomban az emberi fejlődés sarokköve. [...] Mert végül is [...] a fejlődés az emberekről szól” (*Cheru*, 2002: 64). Az oktatás különösen fontos, ha a fenntarthatóságra, a fenntartható fejlődésre gondolunk. Az UNESCO felmérései szerint Afrika a függetlenség elnyerése óta láthatóan nagyot lépett előre az alapfokú iskolázottsági szintek megemelésében: sokkal többen járnak ma általános iskolába Afrika-szerte, mint az 1960–70-es években. Kvantitatív megközelítésben ez remek hír, a gond azonban a minőséggel van.

Az afrikai oktatás színvonala nem tud lépést tartani a globális kor követelményeivel, technológiai fejlődésével, és nem teszi lehetővé a kiteljesedőbe lévő világ gazdaságban szükséges „kritikai gondolkodást”. „A ma alacsony minőségű oktatási rendszere komoly következményeket hagy maga után a jövő fejlesztése számára” (*Uo.*). Ami pedig a tradicionális közegek „kinyitását” illeti, egyetérthetünk *Bagi Judittal*, aki azt hangsúlyozza, hogy „Afrikának és a világnak egyaránt meg kell értenie, hogy a fenntartható fejlődés megvalósítása kizárólag a nők oktatásba, gazdaságba és politikai életbe való hatékonyabb integrációjával valósítható meg” (*Bagi*, 2010: 86).

³ Rédei Mária még azt jegyzi meg, hogy az afrikai migráns nők aránya „még a világátlagot is alaposan alulmúlja”. 1960-ban ez 42, 2000-ben 46,7 százalék volt.

Egy korábbi írásomban⁴ már kifejtettem, hogy Afrika-szerte különösen nagy nehézségekbe ütközik a fiatal lányok beiskolázása, tekintettel arra, hogy a családok többsége jobbnak látja, ha a leánygyermek otthon végeznek munkát, míg a fiúk az esetleges jobb munkavállalás reményében, mint leendő családfenntartók, tanulnak. Nem meglepő, hogy e tradicionális közegben a nemi, családi, közösségi szerepek újrafogalmazása jelentősen forgathatja fel az emberek mindennapjait, jövőképét, a jobb lét elérésébe vetett reményeit.

Migrációs célpontok, közelítő statisztikák

Rédei szerint a globális térben megfigyelhető nemzetközi mobilitásban az afrikai kontinens vesztesnek tekinthető főként azért, mert a fiatal lakosság számára „nem képes helyi perspektívát nyújtani” (Rédei, 2007: 272).

A legfiatalabb korfájú kontinens felnövekvő generációinak tagjai közül sokan úgy vélik, ahhoz, hogy jobb életük legyen, el kell hagyniuk az otthonaikat. Egy jó ösztöndíj, egy relatíve jól fizető munkahely viszont nemcsak nekik jelenti a jobb életet, hanem családjaiknak, sőt rokoni közösségeiknek, faluközösségeiknek. A külföldre vándorolt afrikai ugyanis az általa megkeresett pénz tetemes részét hazautalja. E hazautalások nagysága olyan mértéket ölt, hogy mérhető részét teszi ki az adott ország teljes GDP-jének. Ebben a „versenyben” szinte mindegyik összehasonlítás Lesothót emeli ki: 2006-os adatok szerint a GDP több mint 44 százaléka származott e forrásból.

Az ma már nem teljesen igaz, hogy „Afrika maga kis vonzást jelent a betelepülők számára” (Uo.) – bár inkább csak elmozdulásról beszélhetünk e kérdést illetően az elmúlt hosszú évtizedekhez képest –, hiszen az ázsiai térségekből egyre többen választják célországának valamelyik afrikai államot.

Ennek hátterében fellelhetjük az egyre erőteljesebb kínai és indiai jelenlétet, amelynek egyenes következménye, hogy növekvő számban jelennek meg kínai, indiai és más ázsiai nációnál nagyobb személyek, akik vállalkozásokat indítanak el, vagy éppen egy-egy nagyobb infrastrukturális beruházáson (vasúti

⁴ Ennek egy változata megjelent a Kitekintőn, *Oktatással a fejlődésért Kelet-Afrikában* címmel. http://kitekinto.hu/afrika/2010/03/09/oktatással_a_fejldesert_kelet-afrikaban/

építkezésen vagy bányáépítésen) dolgoznak szezonális munkásként. Kína ráadásul állami szinten támogatja a kisvállalkozásokat, hogy „menjenek világot látni”, nyissák meg boltjaikat Afrika bármely pontján, hogy képesek legyenek a számottevő többletet termelő kínai gazdaság termékeit nagy számban, olcsón értékesíteni.

Meg kell említenünk továbbá az afrikai belső migrációt, amely az elmúlt években határozott erősödést mutatott. Mára olyannyira számottevő, hogy szükséges aláhúznunk: az afrikai migráció sokkal inkább a kontinensen belül, mintsem a kontinensről más térségek irányába zajlik. Az afrikai vándorlók közül sokan választják az észak-afrikai államok valamelyikét célországnak.

Az Európába igyekvők esetében is Észak-Afrika a második legjobb opció, amely számos esetben a végső letelepedés helyszínévé válik. Ebből a szempontból az észak-afrikai államok közül kiemelhető Líbia és Egyiptom, de közülük is Líbia kap nagyobb figyelmet, mint „Észak-Afrika migrációs pólusa” (De Haas, 2009: 6). Különbő becslések szerint Líbiában másfél és két és fél millió közötti migráns él. Az észak-afrikai állam az 1973-as olajválság után fogadott be tízezzel a vele délről határos szubszaharai államokból migránsokat, akik elsősorban az olajkitermeléshez kapcsolódó beruházásokon tudtak munkát vállalni (ráadásul e munkákat a helybeliek nem szívesen végezték el).

Az afrikai kontinens további „pólusállamai”, így elsősorban a Dél-afrikai Köztársaság, de egyre inkább Nigéria is a környező országokból szívja magához a migránsokat. *De Haas* szerint az a kép, amely sokak fejében él, miszerint az afrikai migránsok nagy többsége valami elől menekülve határozza el magát, hogy vándorlásba kezdjen, árnyaltabbnak tűnik. A migránsok jelentős része nem nyomorgó családokból származik.

A vándorlás maga súlyos pénzeket emészt fel ugyan – és sokszor az embercsempészek zsebében landol –, és ez az adott vándorló teljes rokoni körének mozgatását igényli, sokak által „vállalható” és megoldható kiadást jelent. E migránsok nem a szegénység elől, hanem a jobb lét felé mozdulnak el, és ahogyan már jeleztük, a kilátástalan élethelyzettől mozdulnak el abba az irányba, amely perspektívát kínálhat számukra.

Az Afrikán belül általában délről északra irányuló migráció fő hajtómotorja annak az állapotnak az elérése, amelyben a vándorló „szélesebb lehetőségek birtokába jut a pénzügyi és szociális erőforrások szempontjából” (Uo.).

Hol „nyom”?

Az Afrikából Európába irányuló bevándorlás földrajzilag jól azonosítható pontokon „nyomja” a mediterrán térséget, elsődlegesen a dél-európai uniós tagállamokat. Bengáziból és Tripoliból az elsődleges célpont Lampedusa szigete, valamint Málta. Az olasz kormány az elmúlt években különösen nagy súlyt fektet a Líbiával folytatott együttműködésre, illetve annak finanszírozására az illegális afrikai bevándorlók visszaszorítása és kitoloncolása érdekében. A 2004-ben létrejövő Berlusconi–Kadhafi-egyezmény tízmillió eurókat jelent a líbiai költségvetésnek, cserébe Líbia nemcsak a kitoloncolást és az olasz területekre történő bejutás visszaszorítását vállalja, hanem még inkább a déli határainak szigorúbb védelmét, valamint a Líbiai-sivatag egy-egy fontosabb településének fokozott ellenőrzését. Míg Tuniszból Szicília a legkézenfekvőbb úti cél, addig Algéria és Marokkó partvidékéről Spanyolország „támadható” a legjobban. A szintén Spanyolországhoz tartozó Kanári-szigetek kimondottan értékes migrációs „elosztópont”, hiszen a hajón vándorlók a nyugat-afrikai térségekből ide tudnak a legegyszerűbben eljutni. Persze mindegyik próbálkozás ezer eurókból mérendő.⁵ A 2003-ban szentesített marokkói–spanyol együttműködés keményebb határrendészeti fellépést hozott, és mára nem csupán kerítések, hanem radarrendszer igyekszik visszatartani és kiszűrni az illegális bevándorlókat Ceuta és Melilla⁶ körzeteiben.

⁵ Az ENSZ forrásai alapján hozzávetőleg 1000-1500 eurót kell fizetnie annak, aki hajón a Kanári-szigetekre akar eljutni. A tarifa Észak-Marokkóból Spanyolországba 1000 euró körül, Líbiából Olaszországba 1500-2000 euró környékén mozog. Annak azonban, aki a Szaharán keresztül közúti és egyéb földi közlekedéssel szeretne az EU-ba jutni, mindezeknél jóval többet, akár 3500 eurót is kell fizetnie az embercsempészeknek.

⁶ Ezek a spanyol fennhatóság alatt álló, de marokkói területeken fekvő exklávek stratégiai fontosságúak az Európába irányuló migráció kapcsán. Albert Dóra: Ceuta és Melilla, Európa védőbástyái. Kitekintő.hu, 2008. december 29.

http://kitekinto.hu/europa/2008/12/29/ceuta_es_melilla_europa_vedbastyai/

A függetlenné vált volt gyarmati területek elmúlt ötven évében fokozatosan láthatjuk a Szaharán keresztüli mozgások felértékelődését. A mai *transzszaharai migrációs háló* valójában a volt karavánútvonalak mentén, az elmúlt évszázadok nagy birodalmi csomópontjaira kifeszülve húzható meg. A múlt jelentős kereskedelmi útvonalainak felértékelődése mellett meg kell említenünk a nyugat-afrikai uralkodók zarándoklatainak fontosságát is, hiszen ezeknek „köszönhetően a Mediterráneum, Európa és a Közel-Kelet megismerte a nyugat-afrikai népek, főként a Mali Birodalom kultúráját, társadalmát, gazdagságát. [...] A kereskedelemre is nagy hatást gyakoroltak az utazások, a nyugat-afrikai és mediterrán kapcsolatok megélnékültek” (Keserű, 2010: 22). Így nem csoda, hogy például Timbuktu vált a térség és benne az akkori Mali Birodalom legmértvadóbb településévé. Timbuktu ma fontos lehetséges állomás a Szaharán keresztüli vándorlásokor.

Maga a vándorlás nagyon változó időkeretek között bonyolítható le. Az otthonát elhagyó migránsnak számolnia kell azzal, hogy útközben több, nem várt, előre nem látott probléma nehezíti meg céljának elérését. Interjúk, dokumentumfilmek⁷, felmérések bizonyítják, hogy az Európába (vagy az áhított északi-afrikai országba) vezető út viszontagságos, sőt életveszélyes tud lenni sokak számára – különösen akkor, amikor lélekvesztő hajókon igyekeznek az embercsempészek átjuttatni a vándorlókat európai területre. Útközben a migránsnak időnként meg kell állnia, akár hosszú hónapokat, sőt éveket eltöltenie egy „tranzitvárosban”, hogy pénzt gyűjtsön az út további részére – és ez csak egy valós élethelyzet a sok lehetséges közül. Ilyenformán a vándorlás évekig is eltarthat.

„Agycirkuláció” és a regionális integráció jelentősége a legális migráció érdekében

Az 1960–70-es évekkel ellentétben, amikor – láthatjuk később a magyar példán keresztül is – az európai oktatási rendszer „kinyílt” az afrikai fiatalok előtt, és ösztöndíjak garmadájával az afrikai kontinens különböző szegleteiből tanulmányi céllal vándorolhattak el otthonaikból, majd pedig

⁷ Ilyen például a 2009-ben készült *Come Un Uomo Sulla Terra* (Like a Man on Earth) című olasz dokumentumfilm, amely az Etiópiából politikai okokból elmenekülő fiatalok vándorlását és a Líbián keresztül Olaszországig tartó út retteneteit mutatja be.

az 1980-as évektől a jól képzett afrikaiak az Egyesült Államokba, a Közel-Keletre és más gazdag, fejlett országba emigrálhattak, ma növekvő számban a feltörekvő afrikai gazdaságokban találják meg számításaikat.

Adepoju (2004) beszámolója szerint Gabon, Botswana, Namíbia és a Dél-afrikai Köztársaság mind olyan ország, amely „kedvelt” célpontja a képzett afrikai munkaerőnek. Az efféle migránsok által az afrikai térségekben „tartott” tudás cirkulációja mára a regionális integrációs szervezetek napirendjén szereplő tétel.

Alapvető cél, hogy az államok, a regionális összefogások képesek legyenek saját kereteiken belül tartani a tudást, a fejlődéshez elengedhetetlen tapasztalatokat, ehhez pedig képesek legyenek lehetőségeket kínálni a szakképzett, kiemelkedően képzett munkaerő számára.

Az afrikai országok többsége „túlságosan gyenge ahhoz, hogy helyt álljon a globális versenyben” (Kwarteg, 1997: 29). Éppen ennek okán még hangsúlyosabb a regionális együttműködések, a régiós léptékű szövetségek megvalósítása és működtetése. A regionális integráció ugyanis megoldást kínál a természeti és egyéb erőforrások optimális felhasználására, a kölcsönös gazdasági érdekek kiaknázására, köztük a tudás helyben tartására és a helyi, térségi fejlődés felhasználására. Különösen akkor, amikor a globális hatások – vegyük csak a kulturális hatásokat – olyan ellenhatásokat gerjesztenek, amelyek a helyi értékek, a lokális normák felértékelődésében, azok védelmében és megerősödésében nyilvánulnak meg, a regionalizációs folyamatok mind az országokon belül, mind az országok között hatásos ellenszert kínálhatnak a versenyben maradásra.

A világ különböző térségei közül Afrikában található a legtöbb regionális integrációt szorgalmazó közösség, regionális blokk. Az Afrikai Unió 53 tagállama közül 27 legalább két vagy több ilyen szervezet tagja. Földrajzi értelemben véve számos régióban több állam is átfedést alkot az egyes regionális szervezetek között, és ez nem minden esetben jelenti a közös gondolkodás és fejlesztés előremozdítását – inkább érdekkonfliktusokat szül. Adepoju (2001) is aláhúzza, hogy a különböző regionális szervezetek közötti átfedések és számos egyéb működési probléma ellenére, e keretek jelenthetnek kiutat Afrikának hosszú távon.

A regionális együttműködés afrikai szervezetei a személyek szabad áramlását is megvalósítandónak tartják, ezáltal a legális migrációt saját régióikban támogatják. Ez hasonló ahhoz az európai elképzeléshez, amely a határrendészeti szigor mellett a legális vándorlást helyezi előtérbe.

2011 első hónapjaiban munkacsoporti szinteken vitatja meg az Európai Unió több intézménye, így az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság is, például az EU-ba harmadik országokból érkező szezonális munkavállalókhöz köthető jogosítványokat, kritériumokat. Fókuszban mindvégig a migráció legalizálása áll, azaz a törvényes keretek között lezajló vándorlás, amely – ha a törvényeket betartják – mindkét „fél” számára, a vándorlónak és a befogadó államnak is pozitív hozadékkal járhat.

A kérdés mindig az, mi történik akkor, ha a legális kereteket betartva, az adott szezonális munka lejártával a vándorló nem utazik vissza az otthonába, hanem „továbbáll”, és már illegális migránsként folytatja az útját az EU más tagállamaiba. Az ehhez kapcsolódó retorziókat és következményeket 2011 folyamán mihamarabb szükséges az európai közösségnek megszabnia.

Magyarországi helyzetkép és tapasztalatok

Magyar alapok, létjogosultságok, lehetőségek

Magyarország számára az afrikai migráció és általában az Afrikához köthető kérdések több megközelítésben jelentenek megvitatandó témákat. Hazánknak kötelességei vannak Afrika kapcsán. Az Európai Unió tagállamaként európai kötelességünk és felelősségünk „képződött” azáltal, hogy magának a közösségnek örökölt kötelessége, hogy Afrikára figyeljen és ügyeljen.

Noha sohasem voltunk gyarmattartók, mégis részt kell vállalnunk az EU–Afrika-reláció alakításában, azáltal pedig, hogy az Afrikához, a kontinens egyes térségeihez, népeihez fűződő kötődés és tudás letéteményesei között nem kis számban találunk magyarokat (így például Torday Emilt, Magyar Lászlót, Teleki Sámuel, Almásy Lászlót, Sass Flórát), miért ne lehetne tevőleges részünk az európai Afrika-politikák megalkotásában, fionomhangolásában?! Erre még könnyebben formálhatunk jogot, amikor arra

gondolunk, hogy saját jól felfogott nemzeti érdekünk, hogy a magyar tudást, tapasztalatot (például a rendszerváltást, a diktatúrából demokráciába való átmenetet, a piacgazdaságra való átállást vagy éppen a regionális együttműködést illetően) közvetítsük, értékesítsük, a magyar termékek piacait bővítsük (hiszen mindenki ezt teszi). Afrika ilyen szempontból is fontos számunkra. Mindezek fényében pedig mind a hazánkba érkező afrikai bevándorlók, mind az Afrikában szerencsét próbáló, tevékenykedő magyarok hosszú távon érdemelnek figyelmet.

Afrikai diákok

A Magyarországon tartózkodó afrikaiak nagy része mindig is tanulmányi céllal választotta hazánkat célországként. Az 1970–80-as években több száz afrikai fiatal kaphatott állami ösztöndíjat és szerezhettek presztízst jelentő „európai diplomát” egyetemünkön. Sokan közülük aztán családot alapítottak, letelepedtek Magyarországon. A diplomát szerzők közül sokan jól beszélnek a magyart, és a kutatóműhelyünk által 2009-ben az *Itt vagyunk!* projekt keretében rögzített életútinterjúkból kitűnik: magyar identitásuk (is) van, ezáltal fontos összekötő kapcsot jelenthetnek/képviselnek hazájuk és Magyarország között, ráadásul többen közülük mérvadó szereplői saját országaiknak (például kulturális államtitkárok, cégvezetők, egyetemi oktatók stb.).

Kérdés: mennyire „használjuk ki” (pozitív értelemben) e kötődéseket? Sajnos, kormányzati szinten limitált információ létezik e közösségekről, bevonásuk e megközelítésből is roppant nehéz lenne (hiszen nincs például adatbázis arról, kik is ők valójában, hol élnek, hova jutottak, milyen tevékenységeket folytatnak, milyen civilszervezet tagjai). Sürgős feladat e hiányosság orvoslása, a velük kapcsolatos „tudatlanság” felszámolása!

Civilek – a kultúrák közötti párbeszéd alapkövei

A magyar civil társadalom nemzetközi mércével is mérhető aktivitást fejt ki Afrika-szerte. Több civilszervezetünk vívta ki az afrikaiak nagyrabecsülését – 2009 őszén például a Taita Alapítvány Ubuntu-díjat kapott önkéntes programjáért. 2010 novemberében az Afrikai–Magyar Egyesület (AHU) rendre a hetedik orvosmisszióját menedzselte Madagaszkáron.

Az Afrikáért Alapítvány pedig újabb oktatási-infrastruktúra-fejlesztési missziót bonyolított le nemrégiben a Kongói Demokratikus Köztársaságban. Ezek a magyar tudások, helyismeretek és a projektekhez kötődő kapcsolatrendszerek, valamint a Magyarországon tevékenykedő, afrikai emberek által koordinált civil erőfeszítések – így például a Tadesse Eyassu által vezetett magyar–etióp baráti társaság, vagy a Többkultúrájú Családok Egyesülete – alapkövei és letéteményesei az integrációs törekvéseknek. Kormányzati feladat lenne eme aktivitások rendszerbe csatornázása, az aktív vagy aktivizálható személyek és szervezetek helyzetbe hozása, mert hosszú távon e kapcsolatok, együttműködések adják a további építkezés, a sikeres interkulturális párbeszéd és kooperáció alapjait.

Afrikaiak Magyarországon – 2010

A Központi Statisztikai Hivatal legfrissebb adatai szerint az elmúlt két évben jelentősen nőtt a magyarországi afrikai bevándorlók száma. A tartózkodásra, illetve letelepedésre jogosító engedéllyel bíró afrikai állampolgárok száma 2010. január 1-jén 2513 volt, ez 2009-hez képest majdnem 26 százalékos növekmény (akkor 1998-at mutatott a statisztika). Az afrikai migránsok közül 1080-an, azaz 43 százalékuk, észak-afrikai országokból érkeztek hozzánk. A Szaharától délre fekvő térségekből csak Nigériából 739-en vándoroltak Magyarországra – ez a teljes szubszaharai migráns közösség több mint fele (51,6 százalék). A vándorlók motivációit személyekre lebontva még nem térképezte fel senki – a bevezetőben említett projekt egyebek között ezt a célt is szolgálja, és ennek eredményeképpen várhatóan 2011 végére láthatunk tisztábban.

A tendenciák azonban azt mutatják, hogy a bevándorlók többsége tanulási céllal érkezik hozzánk. Ez a fajta mobilitás a „migráció egészének egy fontos részterülete, [amely] nem végleges letelepedést jelent, hanem huzamos tartózkodást, [de] azzal, hogy valaki megismeri a másik környezetet, esetleg nyelvi vagy más vonatkozásban akár otthonosan is mozog, összehasonlításokat tesz korábbi lakóhelyének lehetőségeivel, növeli a végleges elvándorlási szándékot, és letelepedhet” (Rédei, 2009: 11). Ebből a szempontból pedig még hatványozottabban szükséges egy világos kormányzati elképzelés, szándék és stratégia arra vonatkozóan, hogyan „hasznosítható” a letelepedő személy a befogadó nemzet érdekei szerint.

Szükséges az egyértelmű kormányzati szándék mielőbbi kinyilvánítása, és egy olyan bevándorláspolitikai megalkotása, amelynek az európai kívánalmak leképezése mellett külön magyar Afrika-programja is van.

Irodalom

- Adepoju, A. (2001):** *Regional Organizations and Intra-Regional Migration in Sub-Saharan Africa: Challenges and Prospects.* International Migration, vol. 39, no. 6
- Adepoju, A. (2004):** *Changing Configurations of Migration in Africa.* Migration Policy Institute, Washington, D.C. migrationinformation.org, 2004. szeptember 1.
- Bagi J. (2010):** *A nők politikai szerepvállalása és az oktatás a szubzaharai Afrikában. Fókuszban a Dél-afrikai Köztársaság.* In: **Tarrósy I. (szerk.):** *Fenntartható Afrika.* Publikon Kiadó, Pécs
- Cheru, F. (2002):** *African Renaissance. Roadmaps to the Challenge of Globalization.* Zed Books, London
- De Haas, H. (2007):** *Turning the tide? Why development will not stop migration.* Development and Change, vol. 38, no. 5
- De Haas, H. (2009):** *Trans-Saharan and Trans-Mediterranean migration. Questioning the transit hypothesis.* Draft paper presented at ESF SCSS Exploratory Workshop, Amsterdam, 25–27 October
- Huntington, S. P. (2005):** *Kik vagyunk mi? Az amerikai nemzeti identitás dilemmái.* Európa Könyvkiadó, Budapest
- Keserű D. (2010):** *A Mali Birodalom.* Afrika Tanulmányok, 4. szám
- Kwarteg, C. O. (1997):** *Africa and the European Challenge. Survival in a Changing World.* Aldershot, Avebury
- Lamphear, J. (1993):** Aspects of 'Becoming Turkana'. In: **Spear, T. – Waller, R. (eds.):** *Being Maasai Ethnicity and Identity in East Africa.* James Currey, London
- L. Rédei M. (2009):** *A tanulmányi célú mozgás.* REG-INFO Kft., Budapest
- Pliez, O. (2004):** *“De l’Immigratoir au Transit? La Libye dans l’Espace Migratoire Euro-Africain.”* In: **Pliez, O. (ed.):** *La Nouvelle Libye: Sociétés, Espaces et Géopolitique au Lendemain de l’Embargo.* Editions Karthala, Paris
- Póczik Sz. – Dunavölgyi Sz. (szerk.) (2008):** *Nemzetközi migráció – nemzetközi közkészlet.* HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó, Budapest
- Radics M. P. (2010):** *Veszélyezteteti-e Dél-Afrika jövőjét a növekvő bevándorlás?* In: **Tarrósy I. (szerk.):** i. m.

Rédei M. (2007): *Mozgásban a világ. A nemzetközi migráció földrajza.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest

Régi T. (2006): *Nomádok között Kelet-Afrikában.* Anthropolis, Budapest

Szabó A. F. (2006): *A nemzetközi migráció és korunk biztonságpolitikai kihívásai.* Zrínyi Kiadó, Budapest

Tarrósy I. (2010): *Fenntartható Afrika – Lehetséges?* In: **Tarrósy I. (szerk.):** i. m.

Tarrósy I. (2011): *Kelet-Afrika a fejlődés útján. A Kelet-afrikai Közösség és tagállamai közelebbről.* Publikon Kiadó, Pécs

Wetzel T. (2011): *A bevándorlás kérdése Magyarországon.* Publikon Kiadó, Pécs